

¹ Zveza študentov ljubljanske univerze je priredila v okviru „Tribune“, dne 19. II. 1965 predavanje: „Kritika v socializmu“, na katerem sta sodelovala dr. G. Petrović in dr. M. Kangrga, profesorja Filozofske fakultete v Zagrebu. Vsebina njune razprave je tudi natisnjena: Milan Kangrga: „Praksa i kritika“, Praxis, II, br. 2, str. 269—281, Zagreb 1965; Gajo Petrović: „Kritika u socializmu“, Praxis, II, br. 3, str. 468—481, Zagreb 1965.

O potrebi takšne kritike je spregovoril tudi V. Vlahović v referatu: „Idejna gibanja na sedanji stopnji našega razvoja in nadaljnje naloge ZKJ“, 8. kongres ZKJ, str. 153—194, Ljubljana 1964.

² Navedem naj samo nekaj manj poznanih načelnih prispevkov ali polemičnih člankov:

P. S. Jovanović: „Savremena stremjenja u geografiji“. Kongres geografa Jugoslavije — Rijeka—Pula—Gorica — 3.—8. X. 1949, str. 117—130, Zagreb 1950.

I. Rubić: „Pogledi na suvremenu antropogeografiju“. Kongres na geografite od FNRJ, str. 89—104, Skopje 1952.

S. Ilešič: „O ekonomskoj geografiji“. Kongres na geografite od FNRJ, str. 105—119, Skopje 1952.

V. Djurić: „Koncept geografije“. Zbornik VI. kongresa geografov FLRJ, str. 69—78, Ljubljana 1962.

Dr. Stevo Vojnović: „Ekonomska geografija i »jedinstvena« geografija“. (Metodološka rasprava). Ekonomski pregled XIII, br. 4, str. 296—308, Zagreb 1962.

S. Ilešič: „Nekoliko primjedbi na članak Steva Vojnovića o ekonomskoj geografiji i »jedinstvenoj« geografiji“. Ekonomski pregled, XV, br. 3—4, str. 254—256, Zagreb 1964.

S. Vojnović: „O primjedbama Svetozara Ilešića na moj članak o ekonomskoj geografiji i »jedinstvenoj« geografiji,

te još nešto o toj temi“. Ekonomski pregled, XVI, br. 1, str. 55—66, Zagreb 1965.

S. Ilešič — V. Melik: „Boris Prikrič — Ekonomska geografija kapitalističkih zemalja“. Beograd 1950, str. 350. Recenzija. Geografski vestnik XXIV, str. 225—229.

³ V. A. Anučin o tem piše v svoji knjigi: „Teoretičke skije problemi geografiji“, Moskva 1960. Univ. doc. dr. V. A. Anučin je tudi v svojem predavanju v GDS v Ljubljani, dne 7. XI. 1964, ko je govoril o objektu proučevanja geografije, v kratkih obrisih naznačil pomen delovanja teh treh osnovnih zakonitosti v geografskem okolju, kar je tudi shematsko skiciral na tablo.

⁴ Predmet „Uvod v raziskovalno delo“ je vključen v študijski načrt in program študija geografije na Filozofski fakulteti v Ljubljani in ga poslušajo slušatelji I. letnika II. stopnje.

⁵ Na primer „Rektorjevo poročilo o delu Univerze v Ljubljani v študijskem letu 1962—1963“, Ljubljana 1964, stran 82.

⁶ Glej G. Petrović: Kritika u socializmu; str. 479—480.

⁷ Na dopis predstojnika Oddelka za geografijo Filozofske fakultete v Ljubljani z dne 4. XI. 1963 (s tekočo štev. 374/1) sem odgovoril dne 16. XII. 1963 ter predlagal temo z obrazložitvijo, ki bi zajemala naslednjo problematiko: a) Ideološke osnove geografije; b) Teoretični problemi geografskih znanosti; c) Metodologija geografskega proučevanja.

⁸ Prim. uvodni odstavek v članku M. Natek: „Prispevek k diskusiji o geografiji“. Geografski obzornik, XI, štev. 3, str. 59—64, Ljubljana 1964.

⁹ V. Vlahović: Idejna gibanja na sedanji stopnji našega razvoja..., str. 184.

Marjan Žagar

O kritičnem sprejemanju tujih raziskovalnih metod in njih prilagajanju našim razmeram*

Priznam, da se nerad ponovno oglašam k diskusiji o razpravah, ki jih je v Geografskem vestniku XXXIV (1962) objavil Institut za geografijo univerze v Ljubljani, ker skupno z odgovori na mojo kritiko zapuščamo strokovno geografsko vsebino. Ker pa se bojim, da avtorji odgovora niso popolnoma razumeli moje kritike, moram dodati še nekaj pripomb.

1. Bistvo moje kritike ni bila le računska kontrola in iskanje drobnih napak, četudi jih je bilo mnogo, te sem le obžaloval, ker se spričo njih nisem mogel zanesti na celotno gradivo, predvsem ne na rezultate. Res pa je, da sem vmes opozoril na nekatere površnosti (izračuni, napačni citati) in nesmisle (hranilna vrednost volne in tobaka).

* Odgovor na prispevka: Svetozar Ilešič: „H kritiki znanstvene vsebine geografskih raziskav“ v Geografskem obzorniku in M. Jeršič, dr. VI. Klemenčič, J. Lojk, dr. J. Medved in M. Vojvoda: „Za objektivno in konstruktivno kritiko“. Geografski obzornik 1/1965.

Opozarjam, da sem glavno pozornost svoje kritike posvetil metodam dela, to je takšni uporabi skupnih imenovalcev (GNŽ — živinorejske enote, ZE — žitne enote za rastlinsko proizvodnjo, ZE za živinorejsko proizvodnjo), kakor je prikazana v delih Instituta. Svojo kritiko sem razdelil na nekaj poglavij, v katerih sem načelno obravnaval uporabnost posamezne metode na konkretnem primeru (uporabnost GNŽ, pojem ZE, izračun ZE v rastlinski proizvodnji in „pretopitev“ živinorejske proizvodnje v ZE: seštevanje ZE rastlinske in živinorejske proizvodnje ter navsezadnje meni nerazumljiv pojav, kjer je mogoče iz manjšega števila ZE rastlinske proizvodnje dobiti večje število ZE živinorejske proizvodnje). Ali sem svoje pomisleke, zaključke in celo vprašanja postavil premalo konkretno in nazorno, da bi dobil nanje konkreten odgovor? Sicer pa avtorji v odgovoru trdijo, da ni njihov namen spuščati se v povsem tehniško preverjanje uporabljenih indeksov in s tem posegati že izven

geografije“ (str. 28). Edino s tem stavkom so konkretno odgovorili, na primer na vprašanje, kako more živina proizvesti več hranilne vrednosti, kot jo konzumira, ter na mojo trditev, da nesoglasij ni kriv statistični material, temveč da so ta nesoglasja načelnega značaja. Opozorjam, da tudi v članku I. Crkvenčiča in VI. Klemenčiča, kamor so me avtorji napotili (glej njihovo pripombo pod črto na strani 28), nisem našel smiselnosti uporabe takih ZE kot so v obravnavanih delih. Vso ostalo krivdo prepuščajo avtorji mednarodnim dogovorjenim merilom, za katere sicer v Študijah sami trdijo, da so raziskovalno metodo modificirali in jo tudi prilagodili potrebam prakse (G. V. — XXXIV, str. 62). Ne strinjam se, da bi za mednarodno sodelovanje morali zavestno operirati s takšnimi metodami, s pomočjo katerih ni mogoče pričakovati realnih rezultatov (na primer izenačiti govedo povprečne teže 450 kilogramov z govedom povprečne teže 250 kg).

2. Izjavljam, da sem se v svoji kritiki zraven računske kontrole lotil tudi preverjanja eksaktnosti metod in vprašanja njih uporabnosti. Žal pa je potrebno eksaktnost in uporabnost sleherne metode preveriti tudi računsko (številčno ali z drugimi dogovorjenimi simboli). Tako delo pa terja določen čas, zato tudi nisem mogel avtorjem na ljubo še na primer nakazati nove rešitve. Vsekakor sodim, da je moja pot do novih rešitev pravilna. Če bi se bili pisci Študij toliko poglobili v slepo prevzete indekse, bi spoznali marsikaj in s tem tudi več koristili mednarodnemu znanstvenemu svetu. Zavedam se, da moj prispevek k temu problemu ni neznamen, čeprav se zdi, da ni napisan iz primerne distance in ga imajo zato za manj objektivnega. Končno, ali zahtevajo avtorji tudi od literarnih kritikov, da bodo zato napisali boljši roman od tega, ki ga ocenjujejo?

3. Ugotavljam, da žitne enote le niso slepo prevzete iz mednarodnega sveta zgolj zato, da bi koristile potrebam za mednarodno primerjavo med različnimi agrarno-proizvodnimi področji. Močno nezanesljive rezultate (vsaj za tri naselja), kakor smo ugotovili v kritiki, sta I. Crkvenčič in VI. Klemenčič celo uporabila in le z njimi primerjata kmetijsko proizvodnjo v štirih različnih naseljih Jugoslavije v članku: „Razvoj in rezultati agrarne geografije v Jugoslaviji“ (G. O. — 1965/1).

4. Odgovora me dolžita, da sem Študije samovoljno proglasil za reprezentančne (str. 25). Tu pač gre za nesporazum ali pa za različno tolmačenje besed. V odgovoru beremo, da Študije niso imele namena reprezentančnosti (podčrtal M. Z.), jaz pa sem si predstavljal, da naše delo, zavestno napisano za svetovno javnost, predstavlja (reprezentira) našo jugoslovansko (ali slovensko) znanost pred mednarodnim geografskim svetom, pa če je bil kljub vsemu to naš namen ali ne. Avtorji sami pišejo v odgovoru, da so imeli metode in rezultate agrarno-geografskih raziskav v zvezi s proučevanjem treh vasi v Jugoslaviji. „... možnost posredovati na štirih mednarodnih geografskih prireditvah in dveh ino-

zemskih institutih v Budimpešti, Halle, Londonu, Lublinu, Münchnu in Wrocławu, dalje na VII. Zveznem kongresu geografov Jugoslavije v Zagrebu, Zveznem agrarno geografskem simpoziju v Mariboru ter na treh republiških in okrajnih posvetovanjih agronomov, urbanistov in sociologov“. Brez namena pa je vendarle delo v dovolj veliki meri predstavilo jugoslovansko geografijo (glej tudi citirane izjave na koncu članka „Za objektivno in konstruktivno kritiko“, str. 29—30), ki kažejo, da je predstava del učinkovala in kjer „Vjesnik“ proglasa dr. Klemenčičev referat za „... začetek nove, sodobne šole na področju agrarne geografije in proučevanja zemljišča“, — stran 30).

5. Že ob površnem ponovnem pregledu mojega prvega zapisa mora biti jasno, da nisem nastopil niti proti registraciji podatkov niti proti kartiranju in ne proti sistematičnemu zbiranju gradiva na splošno, vse to namreč močno spoštujem, temveč konkretno proti določenemu primeru. Priznati moram, da se mi danes tega ni treba več kesati. Na celotno problematiko o uporabni vrednosti teh ZE in GNZ, ki nakazujejo matematični in celo biološki nesmisel, avtorji odgovarjajo: „Strinjamo se, da je umestno prilagoditi žitne enote posameznim področjem Jugoslavije. Ker dobršen del naše države lahko štejemo k Srednji Evropi, menimo, da uporaba žitnih enot v Študijah ni problematična...“ (str. 28), in „... vendar tudi rezultatov na osnovi uporabljenih podatkov, ki pri nas sploh prvič omogočajo tak poizkus, v zadovoljivi meri prikazujejo glavne značilnosti kmetijske proizvodnje raziskanih vasi“ (str. 29). Ponižno zavračam tak odgovor. Ali gre v tem primeru za mednarodno metodo, „... ki nam daje zelo podroben vpogled v gospodarsko strukturo in tendenco ekonomskega razvoja vasi Podgorje“ (Študije — GV, 1962, str. 79)? Ali so te metode, s katerimi je opravljena celotna analiza in primerjava med rastlinsko in živalorejsko proizvodnjo ter primerjava med vasi v različnih prirodnih in družbeno geografskih področjih Jugoslavije in morda celo Evrope, res le na obrobju problema?

6. Prizadela me je obsodba, da je moja kritika negativno vplivala na geografe, bralce Geografskega obzornika. Poudarjam, da sem se skušal do zadnjega stavka pridrževati izključno načelno-vsebinske problematike, skušal sem biti dovolj konkreten, ker me je sama problematika Študij pritegnila. Ker se nisem lotil samo ocene Študij, temveč nekaterih kritičnih pripomb ter sem jih tudi tako označil, ne vem s čim utemeljuje avtor Pojasnila bralcem Geografskega obzornika enostranost. Zadnji stavek mojih kritičnih pripomb je subjektivne narave. Obžalujem ga, če je kdo ob njem izgubil smisel za „... konstruktivno obliko sodelovanja“ (str. 28).

7. „Propagandni izreki“ na kraju odgovora me niso prepričali, da so te in tako aplicirane metode v Študijah zato bolj uporabne in da moje dileme niso umestne. Ker pa tu ne gre za vrednoto, ki jo je potrebno reklamirati, priznam, da se mi zdi

potrebno, zaradi skupne težnje v iskanju znanstvene resnice, vsem navedenim priznanim in spoštovanim tujim geografskim strokovnjakom predstaviti tudi konkretne pomisleke, kakor sem jih bil navedel. Tudi Geografskemu vestniku ne odrekam objave svojih kritičnih pripomb.

8. Da me ne bi po nepotrebnem dolžili nerresnice, ko trdim, da so bile moje kritične pripombe pripravljene za diskusijski sestanek s poljsko geografsko ekipo PAN, moram ponovno izjaviti, da na sestanek, ki je bil, kljub dogovoru nisem bil povabljen. Uredniku bi rad prizanesel z objavo faksimila vabila, kjer je razvidno, da so bili prizadeti člani inštituta vabljeni in obveščeni;

prizanesel bi mu rad tudi z dokaznim materialom, da je sestanek bil, seveda pa je ta material tudi vsakomur pri meni na razpolago. Tudi ne vem, zakaj bi bilo pošteno (podčrtal M. Z.), če bi v svoji izključno strokovni kritiki omenil, da nisem sprejel članstva v Inštitutu? Vzroki so vsem avtorjem odgovora dovolj jasni, če ne, jih lahko ponovno ustno ali pismeno pojasnim. Poudarjam pa, da sem z veseljem pripravljen sodelovati, če mi vodstvo zagotovi normalno delovno vzdušje. Sicer pa je dala Znanstvena sekcija Geografskega društva Slovenije iniciativo za to diskusijo o objavljenih študijah in ne Inštitut za geografijo univerze v Ljubljani.

Ivan Gams

Ali se Ljubljansko Barje še zdaj ugreza?

(Odprto vprašanje univ. doc. Cirilu Šlebingerju)

Spoštovani docent, v svojem članku *Geologija in geomorfologija Barja*, objavljenem v *Geografskem obzorniku* XI, 1964, št. 4, na strani 109, povzimate po Rakovcu višinske točke iz dna Ljubljaničine struge. Po teh kotah se dno znižuje od 285,31 v bližini izvirkov pri Verdu na 283,63 blizu izliva Bistre, 282,68 pri izlivu Borovniščiце, na 282,41 pri izlivu Radne in na 280,71 pri izlivu Ižice. Na severnem robu Barja pa se dno dvigne in doseže blizu Špice 284,40 in pod Šentjakobskim mostom v Ljubljani 284,29 m. Iz tega zaključujete: „Bistvena poteza postanka Barja je torej pogrezanje, ki je prišlo že globlje kakor erozijska baza kotline“.

Pred nedavnim je tudi dr. A. Šercelj v *Delu* zagovarjal tezo o recentnem grezanju Barja in to na podlagi pelodnih raziskav in okoli sto metrov debelih würmskih in mlajših sedimentov. Če je bilo grezanje v zadnji ledeni dobi in po njej tako izdatno, potem odpade na sto let sedanjosti toliko in toliko milimetrov. Tako meni dr. Šercelj. Iz tega je povzel zaključek, da melioracije Barja nimajo pravega smisla, ker bo treba nasipe sproti zviševati, dokler ne bo prišla pod vodo še površina. Sodelovali ste na simpoziju o ureditvi Barja, ki se je izrekel za melioracijo, ne da bi prej ovrgli očitke o njeni smiselnosti. Golo sklepanje na osnovi navedenih navaja celo k mišljenju, da je grezanje zelo zelo hitro, kot sledi iz nadaljnjega.

Iz teh razlogov bi rad, da bi svojo tezo o grezanju bolj podkrepili, ker se mi ne zdi dovolj argumentirana. Priznam, da se drži računov o mladem grezanju Barja na osnovi debeline mladopleistocenskih in holocenskih sedimentov nekaj verjetnosti. Podobnega značaja je na primer sklepanje, da smo v holocenu v eni od medledenih dob. Če so se doslej pojavile štiri ledene dobe in tri medledene dobe, ki so bile približno tako tople, kot je sedanjost in vse mnogo daljše od holocena, in če zadnja ledena doba ni bila nič

milejša od prejšnje (po nekaterih trditvah je bila celo hladnejša), potem ni verjetno, da bi se temperaturno kolebanje že z würmom zaključilo, in da gremo ponovni subtropski klimi nasproti. Pa vendar vsem tem in takim računom znanstveniki ne morejo verjeti, ker ne poznamo gibal za to dogajanje. Tako dolgo pa ne moremo ničesar prerokovati. Tako je tudi z grezanjem Barja.

Iz zgodovine vemo, da je današnja Ljubljaničina struga v glavnem človekovo delo, narejeno na Barju večidel v rimski, v sami Ljubljani pa še v novejši dobi. Kot vemo, so Rimljani Ljubljaniči šele urezali strugo v jezersko dno. To bi se reklo, da je približno štirimetersko višinsko razliko v globini Ljubljaničnice povzročilo tektonsko grezanje v borih dveh tisočletjih. Razlika je izračunana na nikjer dokazani isti nadmorski višini dna struge, ko so jo ljudje izkopali. Ali ne bi bilo treba, tovariš docent, za sklep o grezanju Barja najprej ugotoviti višinske razlike v prvotni izkopani strugi, če hočemo po današnjih razmerah sklepati na tektonsko grezanje?

Prepričan sem, da ne mislite, da bi se grezala samo Ljubljaničina struga, temveč ves teren. Po Melikovi študiji vemo, da se nahaja jezerska ravan zadnjega, mostiščarskega jezera, ki je starejša od Ljubljaničine struge, povsod v približno isti nadmorski višini. Grezanje bi moralo zajeti tudi njo. Ne vem, da bi kdo zagovarjal njeno deformacijo. Ali so dale Vaše proučitve te ravnice drugačne rezultate?

V članku pravite, da je prišlo dno Ljubljaničine struge že pod erozijsko bazo. To bi se reklo, da Ljubljaničnica na takih mestih odlaga skoraj ves suspendiran material, tako kot na primer jezerica v jezeru. Žal kalnosti Ljubljaničnice še niso sistematično merili. Sava ga prenaša na leto nekaj sto tisoč ton. Ljubljaničnica najbrž ne bistveno manj. Ali ne mislite, da bi lahko z njim v razmeroma kratki dobi izravnala dno do erozijske terminante? Pri tem se verjetno strinja, da je